

Titel: Opdagelser til Brændeviins-Laugets Opkomst og Floer, med samt de smaae Kiøbstæders og Kroernes paa Landet. 1.) Foreenet med det gandske Riges Velfærd. 2.) Told-Intradernes Formeerelse. 3.) Kiøbmands-Tallet og Danske Skibes Mængde at faae fordoblet. 4.) Om Korn-Tyven i Dannemark, Aarsagen til den dyre Tid. 5.) Aarsag til dyr Tiid i forrige Aar. 6.) Dito om Smørret. 7.) Svar til de, som har skrevet for Præsterne. 8.) Om Comoedie-Huusets Nytte. 9.) Om Bryggerne. 10.) Svar til Hr. Philopatreas paa hans 2den Deel.

Citation: "Opdagelser til Brændeviins-Laugets Opkomst og Floer, med samt de smaae Kiøbstæders og Kroernes paa Landet. 1.) Foreenet med det gandske Riges Velfærd. 2.) Told-Intradernes Formeerelse. 3.) Kiøbmands-Tallet og Danske Skibes Mængde at faae fordoblet. 4.) Om Korn-Tyven i Dannemark, Aarsagen til den dyre Tid. 5.) Aarsag til dyr Tiid i forrige Aar. 6.) Dito om Smørret. 7.) Svar til de, som har skrevet for Præsterne. 8.) Om Comoedie-Huusets Nytte. 9.) Om Bryggerne. 10.) Svar til Hr. Philopatreas paa hans 2den Deel.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 4*, Borups Efterleverske, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_004-shoot-workid1_004_005.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 4

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Opdagelser til Brændeviins-Laugets Opkomst og Floer, med samt

de smaae Kiøbstæders

og

Kroernes paa Landet.

- 1.) Foreenet med det gandske Riges Velfærd.
- 2.) Told-Intradernes Formeerelse.
- 3.) Kiøbmands-Tallet og Danske Skibes Mængde at faae fordoblet.
- 4.) Om Korn-Tyven i Dannemark, Aarsagen til den dyre Tiid.
- 5.) Aarsag til dyr Tiid i forrige Aar.
- 6.) Dito om Smørret.
- 7.) Svar til de, som har skrevet for Præsterne.
- 8.) Om Comoedie-Huusets Nytte.
- 9.) Om Bryggerne.
10. Svar til Hr. Philopatreias paa hans 2den Deel.

Trykt hos T. L. Borups Efterleverske, boende i store Helliggest-Stræder.

2

3

Allernaadigste Sr. Dan!

Jeg har allerunderdanigst i de' trende trykte Deelee viist, hvor Danmarks Korn - Tyv er, og, at det er ikke Udførselen der gjør det; thi, seer jeg til Tydskland, nu har de Fred, og altsaa bedre Tider end vi kan give, seer jeg til Norge: da kan vi ikke vedligeholde dem, og hvor skal da vores Korn blive af, et Steds maa det dog blive; efterdi, at Danmark i Fordum var Folkerigere end nu, og dog ikke saa stor Mangel, alleene i Kong Snits Tiid, til Sverrig kan det jo ikke blive føert; thi enhver Skipper ved Ud- og Hiemkomst skal bevise hvor han har

4

losset, uden at man vilde sige: at Told Beterne var ligesaa gode som Skipperne og Kiøbmændene. Men kan vi ikke vedligeholde vort Norge; hvad skal da bevege os til at føre det til Sverrig, og hvor skulle det være bleven af, fra sidste Mikkelsdag? det er paa Laderen og Oplags-Lofter; her føres Daglig noget til Kiøbenhavn, men hvorfor kan det ikke forslaae. Min Konge har allernaadigst tilladt mig at sige min Sandhed:

Brændeviins-Mændene svier det op; her er over 100de Brændeviins-Mænd, og deres Pander er aldrig kolde.

Allernaadigste Konge:

Det et ikke nok, at de opbrænder Rugen, som Landet skulle have til Brød, og hvad over blev, til at handle med, og da havde Landet sine egne Fordeele; men det gjør dyr Tiid paa Øl og Gryn; thi det er vel bekiendt, at til deres Mæskning bru-

5

ger de Øl, og Øllet er af Bygget, og da fattes endog Bygget til Gryn. Iet førtes Udenlands, faa vandt dog landet derved; men nu ødes det til Overdaadighed i Landet, og dog kan den Fattige hverken faae Øl eller Brød.

Det er ikke allene denne Post at landet og den Fattige taber, men her til en stor Deel Brænde, og Pengene derfor gaaer Udenlands; ligeledes hielper samme til dyrere Tid paa humle fra Tydskland, som dog groer her i Landene og mere kunde groe. Paa Brænde gjøres alleene dyr Tid paa nærværende, men endog i tilkommende Tiid, saasom de maa have Brænde i hvad det skal koste, og de andre deraf animeeret til, især de næst Kiøbenhavn, at hugge Skoven og at opskiære Tørven.

Allernaadigste Konge:

Jeg skriver ikke af Animosite imod dette Laug, men af Kierlighed til Landets

6

Velgaaende, af en nøie Undersøgelse og Praxi i dette, i denne korntyvs Hemmeligheder, at blotte og legge for Dagen, for at de bedre oplyst kan schucere derover, og maaskee træffe des Aarsag bedre end jeg, siden jeg er den første: der troer dette er Korn Tyven i Danmark og Norge, og en af Hoved- Aarsagerne til dyr Tiid.

Finder det Naade for Deres Majestets Allernaadigste Grandseende og Allerehelligste Øie: at reent afskaffe alt Korn-Brændevin, i Deres Riger og lande, da haabes, at fra den Dag af, vil Priiserne paa Torvene vist falde, og faa i andre Deelee. O! hvad Ære til Gud og Tak til Landets Fader, af de Fattige: de Rige har aldrig nogen Nød, og altsaa veed de ikke af enten der er dyr eller god Tiid til; thi den som intet fattes, kan ikke finde nogen Slags Mangel. Den Mætte ved ei hvad den Hungrige lider.

Men for at alle disse Brændeviins-Brændere, som nu er i Kiøbenhavn, i de

7

smaa Kiøbsteder og paa Landet, kaldet Kroemænd, alle og enhver derved ikke skulle blive brødløse og fattige, da, om det saa for Kongen synes got, kunde de samme nu er: baade her og der, privilegeres i deres Livstiid alleene at maatte selge Brændeviin, jeg meener Rom, og hverken Viinhandlere eller andre saadanne deslige, ikke heller paa Salerne i Kiøbenhavn, det synes at naar de kunde have Potten for 4 a 6 Skilling i Vestindien, de kunde vel leve saa got deraf, som nu dette Brændeviin; og der til at vise det nærmeste, vil jeg allerunderdanigst give mig den Frihed at forestille et allerunderdanigst Forslag.

En Galn nye Rom i vore indisk Eilande, sælges almindelig for 14 Skilling undertiden ringere og undertiden for 16 Skilling, og om det end var 16 Skilling, saa er det dog ikke meere end 8 Skilling Potten. Nu bispiser vi heele Nort America, og en stor Deel af Engeland med vor Rom, og vor Rom er næsten den beste i heele Indien; thi den flyder oven paa Olie, og det er Kien-

8

betegnet paa Rommen, at naar den er god og haver sin rette Kraft, da skal den flyde oven paa Olie. I Engeland er det saaledes: at de maa drikke Rom, udføre Korn-Vahre og handle ud og ind dermed, og derfor kan de have meere Korn til Udførsel, end vi, der opbrænder det i Landet.

Skulle nu al den Rom som brændes i vore Vestindiske Eilande blive allernaadigst destrikte befalet, at med dem skulle ligesaadanne som med Sukkerne omgaaes, at den absolut skulle føres her hiem til Danmark, Norge og Holsteen, og Kongen tog alleene 2 Skilling pr. Potte i Told, tør jeg alle Tider være vis paa, at Kongen der efter kunde faae en større Told, end nu det er 15 Mark Accise af Tønden, jeg meener om det gaaer troelig til i Toldvæsenet, som ikke burde at tvivles paa, og ikke at tale om meere.

Ingen burde heller at have Frihed til at destilere den om til Aquavit, uden alleene de førbenævnte Brændeviins-Mænd.

9

Men for at forekomme, at Rommen ved denne Aftræk i Vestindien ikke skulle stige høiere, da kunde maaskee en Kongelige Ordre udgaae til Secret-Raadet, at i Martii, som de setter Landets Priiser, maatte det blive observeret, at Priiserne paa Rommen ikke blev høiere end den nu som meldt er.

Man troer nok i Dannemark, at her kommer ingen anden end saa kaldet gammel Rom, og at den følgelig er altsammen gammel, i Følge en allernaadigst Forordning, men jeg kan vidne, at dersom vi ikke skulle faae Rom, førend den skulle blive gammel i Vestindien, saa fik vi den aldrig; thi den er sielden ældre end fra Stilen og sendt om Bord, om den end med Farve er farvet og giort noget brun; thi saaledes vil en Deel Folk narres, og paa den anden Side, forsikrer jeg, at det gjør os ikke lidet Skade, og Gavn for Engelsmanden og andre Nationer, at vi ikke fører den hjem, fordi den er ung, paa Reisen bliver den for arbeidet, og bedre en den vi har i Vestindien.

10

Saa hindrer det og meget, for vore Kiøbmænds Skibe; thi naar det kommer dertil, vil jeg haabe at der kan behøves at sendes Aarlig dobbelt faa mange Skibe til vort Vestindien som nu, monne det ikke er landet tienligt, at vore Kiøbmænd og Matroser tiener det de kan tiene, jo! det er Begyndelsen til Rigets Lyksalighed at have mange Skibe i Søen; og vi har her en stor Leilighed, vi kan føre det heim og siden ud igien, og forskaffer det strax dobbelt Vinding og nye Nærings Veie, og til et Beviis, at Søe-Handelen er os saa vigtig, da siger Skriften: dine Kiøbmænd ere Fyrster, dette er ikke at forstaae: at de vare Regentere, men at de havde Kongelige Rigdomme, og naar Landet har Rigdomme, saa kan Kongen al Tiid let faae Penge; men hvor hellers.

Naar et Land og Konge-Rige, og Lands-Rigdomme og Lyksalighed beskrives i Skriften, da berømmes det især af, at det haver Handel og Vandel.

11

Men nu har jeg sagt hvad Rommen koster, og fremdeles maatte koste os i Vestindien; jeg har fordristet mig til at berøre om 2 Skilling af Potten i Told, af Aarsag, a) at ingen skal kunde behøve at stiele den ind, og derved enten besnilde Kongens Told eller selv resicere at miste deres Vahre, b) for at baade de Handlende, og de som skulle og maatte udsælge den, kunde begge derpaa have saa megen Fortieneste, at de kunde handle og tillige leve deraf, foruden Bedragerie, jeg meener Told-Svig, og de andre at vande den, eller sælge Vand for Rom. c.) Ut Rommen aldrig maatte sælges til dyrere eller høiere Priis her, end i Mark Potten i de høieste.

Og end videre: for at forekomme noget Slags Vand- Bedragerie med Rommen a) Skulde al den Rom, som Groseererne i Fadeviis solgte til Udsælgerne, prøves og holde sine 9 a 10 Grader. b.) Den Rom Værtshuus-Mændene udskienkede, maatte aldrig holde ringers end 6 a 7 Grader, og der efter kun-

12

de Polietiemesteren dømme, naar Klage kom at Rommen var for svag; thi det synes at kunde have udfordret denne Opmærksomhed, over vore Danske Kornbrænderes Brænde-Viin, som især Landsbye-Kroerne, er nærmere Vand end een Spiritus. Men det er Synd at brænde Kornet.

Jeg vil ikke haabe, at nogen vil falde paa den Udflugt, at forsvare, for at conservere vort Korn-Brændeviin: at der ville ikke blive Rom nok til at holde Danmarks Riger med, der til svarer jeg jo, thi ikke den 1000de Deel kommer her hjem, og der lades mange Skibsladninger, jeg siger store Skibsladninger, hvilken Rigdom, Fordeel og Vinding fremmede nu tager, maaskee at vores ikke kan have dem for at efterleve vore Love, jeg mener Told-Love. Jeg kunde sige meere om de Udenlandskes Fordeel her af, men det maa bie at høre til et andet Værk; her i vil jeg alleene Viise Danmark at handle med deres eget, og deres egen Fordeele, som de nu lader andre Riger være store og rige af. Saa vi kan nok vedlige holde Dan-

13

marks Lande, men om det som nu kan have, skulde ikke kunde udstrække sig til at formeere alle vore Kiøbsteders Skibe, saa vides og Middel dertil, som i det Værk, om de smaae Kiøbsteder skal tydeligere blive beviist, at vi kan have og faae 100de gange saa meget meere Rom end vi nu haver.

Ville nogen falde paa at sige, at herfor blev Rigets Penge Udførtdt, der til svares nei, slet ingen; thi vil vi ikkuns beflitte os paa de Fabrik-Vahre, saasom linnede Sirtser, Jern Tøi og friske Føde Vahre, da har vi her et Sted, at afsette dem med Vinding og stor Fordeel, og vi behøver jo at faae dem afsat, videre kan vi vinde paa disse, samt paa Thee, Sirtser, Sukker, Porcelain & c. vinde noget anseeligt paa Over-Rejsen dertil, jeg meener paa Madera.

Følgelig udførte vi ikke Penge til at hente Rom for, men vi hentede den for Profitten af vor Handel, og Rugen, som nu bliver saa unyttig, snart at sige af opbrændt,

14

her i Riget, fik vi lettere til Brød for vore egne, og kunde derved Føde de som nu fødes af os i Holland, og

mange Fabriker, samt til at handle Udenlands med, naar vore Mageziner og Folket først var forsynet, og da fik Riget en reen Vinding af Korn-Handelen, det heeder nu: at det er og bliver udført, men viis den første, som har udført noget i Aar, og dog er Rugkiøb saa høit og dyrt, at det neppe kan faaes at købe, alleene her, at oplegge til Brændeviin hos en Deel; hos en anden Deel, som benytter sig her af, glemmes det for at prange med, enten her eller anden Steds, efter som Tiden vil føie sig; thi nu saa længe den norske Murmester har lagt Broe for dem, er det vel troeligt, at de lader som de har intet, for ikke at blive bekiendt for at være de, som lukker deres Øre til for den Fattiges Skrig for Brød; men til Sommeren skal vi faae at see, at Danmark er et Kornrigt Land, og et Land, som er Ynde værd, et Land som har Guds ynde, et fedt Land som ikke noget andet skal overgaae, og som ved en sund Husholdning kan ikke alleene

15

føde sig og sine egne Undersaatte rundelig, men endog hielpe andre.

Feilen er hos en stor Deel, at de vil ikke arbeide, men de vil fedes og giødes, de vil ikke være Orvsomme men for hastig Rige, det maa komme fra hvor det kan tages, og denne Last har vi faaet Udenlands fra, med en Deel andre udenlandske store Folk og Moder, som vore gamle danske nøisommelige Forfædre ikke vilde befatte dem det ringeste med; man seer nu, at det ene Laug undertrykker det andet, og hvor for skulle de ikke det siden det er Moden, og den ene Laugs- Broder er en Ræv og Fiende imod den anden. I hvilket Laug, gjør nogen sig en Ære af i disse Tiider, at være Dansk, hvo vil ikke Heede, at han enten er en Tydsk eller en Frandsmand.

Vil nogen indvende at dette Korn- brænder-Laugs ødeleggende Privilegio ikke kan ophæves, for de Indtrader samme i disse Tider er Kongens Dressel til, der til svares: de indbringe anseeligt, de gjør dyr Tiid og Man-

16

gel paa Brød i Landet, hvilket Onde gjør Kongen i andre Deelee, ligesaa meget og større end det mindre Tab, det jeg en anden gang skal vise om fornødent giøres, saa taber og Landets Handel derved, i saa høi en Grad som man aldrig skulde forestille sig, uden at man kan regne, og alt det Landet i Almindelighed taber, det taber Kongen og, er Undersaaternes Nærings Veie ødelagt, hvor skal de da kunde skatte; men er deres Handel levende, og de er rige, saa er Kongen og rig, og de kan bedre gjemme Penge end han, hans største Casse er best forvaret hos de Formuende Undersaatte, helst naar de kan og maa have Leilighed til at blive Formuende.

Og det er Kongen ligemeget, under hvad Navn at Skatten kommer ind i Dresselet, naar de kuns kommer der des overflødige, og for Landets Gavn og Rigets Indtreffe des Rige, paa denne Maade beqvemmere end paa den første.

Og for at hverken Kongen skal tabe i sin Casse, eller Folket have Mangel paa Bræn-

17

deviin, jeg meener Rom, for ligesaa got Kiøb, som de nu har det, om ikke lettere, derfor haver jeg forklaret mig saa vitløftig, og tydelig viist begge, at være Grundet paa rimelig Muelighed.

Anmærkning:

Jeg maa ellers erindre, at hvo som vil forstaae dette Værk, kan og maa nødvendig læse det Skrift Junior Philopatreas kaldet, hvoraf jeg har taget dette, og videre har oplyst det, som mig synes der manglede.

Det allerede om Brændeviin forklarede, kunde være tydeligt nok, men for, at en og anden skal ikke tage Aarsag til, at sige: at her er trykt Ord og Bogstaver, uden at sige noget dermed, som det siges, om første Fortsettelse af Philopatreas, da vil jeg endnu forklare mig tydeligere, helst for at det ikke heller skal tænkes, at jeg vil have Folkets Nærings-Veie forandret, dem til Skade, nei: det er mig til deres bedre Flor om at gjøre, som jeg nu vil vise:

18

Nu kiøber de Rug, Hvede, Malt, Øl, m, m. saa dyrt som bekiendt er, der af skal de give 15 Mark i Accise pr. Tønden, skal der nu ikke skienkes for mange Skillinger, førend at de 15 Mark samles, dernest, uden at de faaer nogen Fordeel at see.

Naar de nu fik Rommen for den ommældte Priis, og derfor kan og bør de at Have den, nemlig: Indkiøbet i Vestindien er

6 Skilling, 2 Skilling til Told og en Skilling til Fragt, det er i alt 9 a 10 Skilling Potten kan koste dem her i Byen, saa kan de forsette den fra de ommældte 9 til 6 a

7 Grader, følgelig en reen Gevinst paa hver Pot Rom de udselger, kan være 12 a 14 Skilling, det jeg er forsikret paa, at de ikke i disse Tider kan fortiene paa Potten af det de selv brænder.

Saa sikulle og Kiøbenhavns Brændeviins-Mænd, allene være berettiget til, at heraf destilere Aquavitter, hvor til Rommen er langt bedre, og giver desuden fordeelagtigere af sig,

19

end Korn - Brændeviinet, ikke heller er den saa vanskelig at destilere som Korn-Brændeviinet, thi det er saa hastig til at blive sveen.

Det store Huusrum, som Brændeviins-Brænder nu skal nødvendig have til Værket, Koestalde, Foering og Korn-Oplaget; af det Huusrum kunde de da og trække noget get anseeligt af i Huusleie, og Huusleie derved blive lidt ringere for fattige Folk. Denne Ureenlighed, blev da Staden tillige frie for, Dog ei, vi behøver sød Melk.

Anmærkning om nogle Aarsager i dette Aars dyre Tiid.

Jeg veed ikke om nogen anden for mig har anmærket, at Russerne i forgangen Aar, laae her og opkiøbte mange Ting, at benævne dem er umueligt; men mon ikke det, er og en Deel til denne dyre Tids Aarsag.

Om Smørret. .

Jeg hører de fleeste at give Smør-Kiøbet Skylden, af Qveg-Sygen, at have sin Op-

20

rindelse; men jeg har mærket langt andet, jeg har mærket, at naar Qveget har været i ønskeligst Flor hos os, har enddog Smørret været alt for dyrt, dette har da en anden Aarsag end Qveg-Sygen; monne Aarsagen dertil ikke være denne: at i disse Tider drikkes Thee og Caffé i alle Stænder, og meere deraf end af Allet, eller dog Allet tillige af somme, til Thee bruges Melken sød, og altsaa er den Fløde til Smør dermed borte; til Caffé skal absolut haves Fløde, hvor meget Smør kunde ikke kiernes af den Fløde, der saaledes ligesom unyttig fordøies, og hos en Deel kan det med Sandhed siges: at det spildes.

Svar til nogle af de som haver skrevet Forsvars-Skrifter for Geistligheden, og derved blottet dem meere en Philopatreas selv.

Til 1ste Person.

Den Autor til Brevet, til en høi Herre kaldet, bør jeg efter den Pligt, som

21

12 kigger alle paa, nemlig: at være høffelig, erindre dem at læse gode Skrifter, og helst lade nogle af sine sund fornuftige Venner efterlæse det for sig, som han herefter vil publik for alle Øine lade læse. 1.) Han vil vise Feil, og fremlegger sin egen meget store Feil, han skiælder og løygter, som ellers er forbuden i Loven og Ærbarheden, jeg vil ikke sige ham, siden det er offentligt, hvor meget andet, og ilde det er, at det skal komme fra en Studios. 2.) For det andet forsvarer han Æslerne, efter det gamle Ordsprog: naar man slaar iblandt en Flok Hunde, den man rammer han piver, er han ramt siden han vil retfærdiggøre alle Æsler, eller benegte at ingen Æsler er til, tænker han at der ikke er fleere Æsler til, end de, som kommer fra Marsilien. Jeg vil dog sige dem, at der siges om dem: Det maa være en Æsel, og den største Æsel, der vil benegte at der er Æsler til.

Til 2den Person.

Du som siger at en Præst skal have, og det er nødvendig efter disse Tidens overdaadige

22

Forfatning, 2000 Rixdaler til Stads, naar han vil træde i Ægteskab; er det Din Meening, hvo seer da ikke, at Præsternes Levemaade ei ved Dig er lagt for Dagen, saa at de derved er bleven langt meere angrebet, blottet og nøgne end ved Philopatreas.

Til Anti - Philopatreas.

Jeg seer at du har Hierne, og kunde skrevet noget andet, samt enten for eller imod de fede Præster, at springe som Kalve. De skal være dig en Ære og Tak, at have forsvaret deres Dragt; thi om den blev afskaffet, sparte det dem ingen Penge, en Kiortel og Krave kan holde i mange Aar, og det kan endog for got Kiøb kiøbes i Kiøbenhavn paa Auctioner; men blev den Dragt afskaffet, vil de det deslettere gaee her med vore

Brændeviins-Elskende Præster, som det gaaer i Engeland, Frankerige og fleeste Steder, fordi de ingen sær Dragt har uden i Kirken alleene, kan de ubekjendt gaae i Værtshuuse, som en Deel andre Sviin, og dette har jeg seet, nu kan vore ikke; men naar de

23

kunde blive ubekjendt, især i Kiøbenhavn, vilde det til destørre Forargelse ikke efterlades.

Saa maa jeg ikke heller forglemme at sige dig Tak, fordi du har talet vel om Folkemængden og Embeder. Jeg har for mange Aar siden skrevet det samme, og vitløftigere forklaret det, om det er trykt eller det nu ved nogen kan komme ud, under Junior Philopatreas Navn, veed jeg ikke; thi vi har for mange i Danmark i denne dyre Tiid, og for faae nogle andre Steder, som ligeledes har seet afhandlet.

Dette Skrift havde været bedre, dersom det havde været under et andet Navn, og den Misbrug af Skoebørsten, er ingen Misbrug i et Land, naar han til Øiemeedet er ligesaa duelig som en anden, de har ikke alle, som har Navn af Studio, det man venter hos dem, og om en Skoebørste eller en gammel Støvle-Krave kunde side ret,

24

med større Frugt, end ommeldte, hvor for skulde man opholde sig derover. Lader os ikke nedtrykke dem som legger Vind paa Duelighed, det er dem jo ingen Ære, at de vare bleven domme, liderlige, Staden til Byrde og Jorden til Tyngsel. Den som adlede Adam og Eva, har og givet disse deres Lykkes Brød. Jeg skal i et Berk derom give mine Tanker tilkiende, hvad jeg tænker med og imod, saaledes som Dyd og Duelighed derved kan befordres; thi alle Mennsker er lige berettiget den at søge, og de skal søge den, helst i Danmark, hvor man siger: man ikke vil have usunde Tanker og Pave-Sætninger.

Til Præsten i Klærkerup.

Given at han virkelig er en viet Præst, da har han ikke lidet ved sit ufuldkomne Skrift, confirmeret det Philopatreas først sagde, det havde mueligen klædet en Præst, som er viet til at tale ved hErrens Alter, Sandhed, og som bør at vejlede os til Kierlighed og Dyd, uden Bitterhed, at de enten ikke Havde skrevet, siden at de ikke kan skrive,

25

eller og med Kierlighed gjort deres Forestilling, er det at tage en Øresigen og vende den anden Side til. Jeg havde ventet af

dem, at de som Præst, og den som er i Standen skulle have oplyst os upartisk om det, som ingen saa let kan see, som de der er i

den. Om jeg torde driste mig til, at lade mine Meeninger derom fremkomme, maaskee at jeg kunde sige ligesaa meget. Men hvad vil jeg sige: Ondskab haver just givet Verden Anledning til de gode Love, og ligesaa kan de nu, have givet Anledning til noget mod dem selv.

Om Comodie-Huuset.

Comodie-huuset var denne Stad og Riget ikke til Hinder i deres Penges Udførsel til fremmede Steder, der som Comedianterne og Actriserene & c. vare af Landets indfødte Børn, som forblev i Landet, og fortærede her deres Penge: da var dette Huus til Nærings Veie, og de overdaadige, saa vel som de, der hverken

26

elske Guds Ord Prædiken eller ønskede at lade dem fortiene af deres Penge, om de vil see deres Kromspring. Men at de udenlandske Slagtere, hvad enten at de er fra Italien eller Frankerige, skal fortjene disse store Penge, blive rige, og saa reise med Kofferter fulde af Rigets rene Guld- og Sølv Penge, foruden heelt Sølv- og Guld-Tøi, dette skader og, og gjør Landet fattigt.

Skal dette blotte Ord, hindre vore fra denne Fortieneste, de duer ikke til Dans og falske Miner: da væder jeg, at vore Studenterne have saa god Hierne som hine, og for vore deilige Fruentimmer, at de kan gjøre sig ligesaa glatte, røde og sleske, som hine, ja, de kan elske til, om det kommer an derpaa, de ere saa deilige Indtagende og Vænnene, som nogen Steds i Verden, og og lidt mere end de gostne Italiener og Franske; og hvad fattes dem da? hvad hindrer dem nu fra at være først berettiget til, at have disse magelige Fortienester i deres eget Føde-Land, som Landet er bedre tient med. Hav-

27

de vi aldrig faaet Frandsmænd her ind, saa havde vi ikke heller faaet Pokker med dem, i disse sunde Lande.

Monne ikke vores skønne naturlige Fruentimmere, og Mandfolk ere ligesaa smukke, som de franske malede Billeder, som enddog i levende Live, ere saa visne, tørre og Raddede, som gammel Olds Balsomerede Dødninge-Rader, der tildeels lugter værre end noget Andet, monne de er behagelig at tage i Favn, eller monne vore, der have alle Naturens yndige Egenskaber, Behageligheds Forposter og Indtagenheder, og som ere friske tillige med, at de ere unge og raske.

Om Bryggerne.

Kan en Brygger Aarlig holde alle sine Folk, og dog have til Fordeel eller Overskud 1000 Rixdaler, samt føre sig op, som de vare virkelig Herre-Mænd; monne den store Deel af Stadens Fattige ikke skal fattes derfor, og disse have det formeget, som

28

de duelige Haandværkere have forlidet, der er langt mere til Stadens og Landets Tieneste end de; men gavne Landet noget til Indtegt. Mon de ikke have store Tienester af det Holmens Folk nu i 31 Aar har mestet deres Malt, og maa nødes til at gaae til Kroes eller til Vandspanden; for den Tiid, var Bryggerne ikke saa overdaadige, som de nu vil være meere end andre Lang, og er ringere end dem som syer Slæben, nemlig til Landest Indkomst.

Venlig og tjenstlig Pro Memoria til Velædle Hr. Philopatreas.

Jeg haver sat mig for, at være upartisk, saavel imod min Herres som andres Skrifter, at elske det Sande og benegte det Vrange, de har indbudet Fædrenelandets Elskere, at tilsende dem deres Afhandlinger i Rothes Boglade, Hvilket jeg ogsaa snart enhver Ting af mit bliver trykt er skeet, vil de igien bevise mig den Artighed, at sende deres til Madam Borup og Hr. Thiele; ellers har jeg sat mig

29

for, naar jeg faaer Tiid, at sende dem skriftelig nogle Annotationer, som jeg ikke bifalder, om det kommer af Mangel paa Kundskab der udi, kan jeg ikke selv decidere. Ald den patriotiske danske Værden, maa sandelig Ære og takke dem for deres første Deel, fordi de derudi have opmuntret til vor Handels og dyre Tiids Mangel at faae ophiolpen; men det om Præsterne og Rettergangen, er ikke i alle Deelee fuldkommen vel troffen, og der har jeg i faae Ting, i det jeg allerede har udsendt paa begierte Sted til dem, sagt noget anderledes, saa som jeg med Flid i 8 til 12 Aar har skrevet om vor Handel og Foreslaget, hvorledes Kiøbenhavn kan blive en Oplags-Plads, for den nordiske Handel, som nu om et Par Dage forlader Pressen. Ligeledes Praxie i Retterne, som jeg videre vil continuere om det finder deres Bifal, og det fra det første at en vil venne sig til at gaae i Rette, alt med udarbejdede og forefaldene Breve. Men den lange Skrift i Retten, det er ikke Procuratorernes, men Skrivers skyld, og ræsten Dommernes.

30

Hvad deres Setning om nogle Præster angaaer, da kan det ikke sandfærdig negtes, men i alle kan de ikke tilstaaes, vide Junior Philopatreas 4de Afhandling første Deel, hvor jeg har seet det.

Deres anden Deel derom, vil jeg mælde dem hvad jeg har hørt; nemlig, der siges: at den udskiemmer den første Deel, og ikke bestaaer af andet end Ord og Bogstaver. Ikke destomindre, skal jeg dog sende dem min Meening een af Dagene, om Middel til Krigsstandens Ophielpning, og saa noget i de andre tienlig mangler al ophielpning.

Velmeent Svar til Velærværdige

Hr. Dysse.

Jeg haver 4 gange med stor Fornøielse læst

deres Svar til Fæderne-Landets Elskere Philopatreas, og tilstaaer, at det er det grundigste og nætteste, som hidtil for Præste-Standen er indkommen; men ligesaa vist som jeg seer, at de kunde decouvere en Proces, frem for nogen af de andre, saa

31

troer jeg og at de kunde best være i stand til, frem for nogen uden for Standen, som dog føler undertiden ubarmhertig Tyngsel af en og anden deri, at beskrive det Feilende deri; jeg veed nok at mangel een siger: jeg vil ikke gjøre mine Efterkommere Hindringer, dette er dog ikke altid vel sagt.

Deres Velærværdighed opholder dem, og siger: det er en Last, at skrive til Landets Gavn, uden Navn, og at Kongerne derved er i Fare, her maa jeg sige dem: at det er ikke vel troffen, om ikke at flateere; Er ikke Lytkens Tanker til høiere Eftertanke sande; men hvor skulde han og Philopatreas skulde de kunde have

skrevet Sandhed frit, ved de ikke at Sandhed er ilde lidet, hvor skulde de kunde havde gaaet med heele Lenner frie for de grove paa Gaderne, skrives noget af en Riig, strax er det æret for det er fra en Riig, derimod kommer det fra en Fattig, foragtes det, dette klager den Viise Kong Salomon og Roms Historie over, er dette Løin? Skal da et Skrift æres fordi det er af en

32

Riig, som ikke har nødig at lege Hjernen i blød, og hades om det kommer fra en Fattig og Duellig, i forrige Old, skrev Rigets største Adelsmænd, saasom Canzler Bielke, Hvidfæld, & c. nu har saadane Mænd ikke Forstand dertil, de har ogsaa store Indkomster, at Magelighed tillader dem det ikke. Havde Holberg ikke skrevet da han var Fattig, da skulle vi biet al Tiid.

De vil vel ikke kalde Dommer-Kongernes og Krøniskernes Bøger for Skanskrifter, for deres Autores Navneder paa ikke er beskrevet, og sees ikke deurdi, at de onde Konger er saa vel som de gode beskrevet, følgelig bortfalder deres Paastand, at denne Skrive-Frihed er vor Konge til Fornærmelse, Dydens Kiendere, bekiender Dyden, og om Nero afskaffer alle Skribentere, for at dempe Laster fordømt, og Sandheder aabenbaret, saa skal dog Pennen aldrig glemme hans Ondskab, er ikke saa vel den dydige Kong Davids Laster opskrevet, som og hans Dyder, og hvo var alle deres Navne som skrev det.

33

Lyksaligste Skriver Tiid er det nu i Danmark, da et Skrift kan æres for sin Sands og ikke for sin Autors skyld, Dyden følges, og Usandheden forskydes.

I det øvrige tilstaaer jeg deres sande Sætning, om Sæderne, og at deres Stand, enddog hos Hedningerne, er Kongernes Styrke til Underdanighed. At i Reformationens Tider, da alle vilde heller sulte end efterlade at give Kirken og Præsten, fordi de troede, at det var til Gud selv, var det den letteste Maade at lønne dem paa. Men der for, er det dog Sandhed, at nogle har for meget og andre for lidet; og til nogle Fordringer, ingen anden Adkomst, end at de vil have Det, om det er end Fattig, der har et Barn at døbe, begrave & c., før de vel sige: ja saa skeer det ikke; men dette er i Kiøbenhavn. Det er Sandhed, at det hender med Præster, som med andre nogle Fattige, nogle rige, nogle kommer for at sette paa og andre at betale Rente; men kunde de ikke sagt: det er de Penge de er Skifteforvaltere for.

34

Setter de Penge i Handelen, da tiener de heele Riget; jeg veed den Fattige, som har bestilt et eller andet hos Præsten her i Byen, og han har svart: saa meget vil jeg have, spør man hvor paa det grundes, svarer han: det er en gammel Ret, maaskee fra de catolske Tider. De taler om at kiøbe Sacramenterne, jeg veed de, som tager Penge i Skrifte-Stoelen.

Jeg har hørt, at en Degn, endskiøndt han ikke havde halv saa meget som Præsten, kunde han dog prædike, ligeledes Skoleholder, og de ere dog ikke Bønder, de haver deres rundelig Leve - Brød, er og bedre reguleret end mange Præste-Kald, dog behøvede de ikke 2000 Rixdaler til at tage imod en Brud med, som en af Præsternes Forsvarere selv skriver og blotter dem i, noget haver og de blotter, for granseende Øine, kan en Degn leve, kunde da muelig en Præst og saadant, som havde formeget, overgive noget til den Fattigere, eller og Bønderne decles imellem dem. Kiøbsteds-Præster bør have noget meere for Forfrem-

35

melses Skyld, jeg ponerer ikkuns, og lader

andre dømmme.

Jeg troer at de ikke vil negte mig, at de i ingen reformeerte Stater saa rigelig aflagte som her. Seer de til Tydskland & c., der er det langt fra. Ingen negter at de bør rundelig fødes; men at nogle af dem skal fødes og giødes, som Hine rommerske aandelige Føde-Nøed og | Fæe-Hunde, det er for meget. Deres Svar, hvorfor de ikke her som i Tydskland skriver, det er sandt: men de behøver jo ikke at skrive lutter Bønne-Bøger.

Den som her kaldes Graveren, kan holde 2 Karle og videre, dette er vel ikke Standens Begyndelse, for den som skal selv grave, og saadant er det i andet meere.

Anmærkning til høiere Domme.

Endnu synes dette, til vores continuerende dyre Tiid, at kunde være en Aarsag i sidste, eller rettere sagt: første Qveg-Syge, og saaledes næsten hver Gang, der har været et lidet dyrere, end almindelig har de i den dyre Tiid været nødsaget til at for høie Føde-Vahrenes Priiser, og saadant kom i den Tiid,

36

1742 og 43, 1 Pot sød Melk til at koste 2 Skilling pr. Potte i Kiøbenhavn; nu da Qveget begyndte at døe, blev der atter i Kiøbenhavn lagt paa Smør og Melk til 3 Sk. & c., hvilket og næsten siden er blevet ved samme Priser, enddog at Qveg-Sygen og Misvæxt har imidlertid holder op, ja denne høie Priis, har endog vedblevet paa Landet, endog paa de Steder, hvor der ingen Mangel har været; monne denne Deel ikke er værd at legge Mærke til, og, som Tiden forbedrede sig, burde vel og Priserne at nedsettes, og ei lengere at continuere end det er nødvendigt, hvorfor sees dermed over.

I Aaret 1757 og 58, kostede et Pund

got Smør 28 Skilling her i Kiøbenhavn, det kom sandelig ikke af Qveg-Sygen; men af andre Omstendigheder i Riget, som og, her samme Aar var Mangel paa Oxe Kiød, men Aarsagen var, fordi der blev flagret saa meget uden Vester Port, at de for at blive skildt ved Kalunet, maatte slenge det need i Stranden, nemlig: i Calleboderne, saa som de nændte ikke, at selge dem for billig Priis til Kiøbenhavns Fattige, dette er vel ikke endnu forglemt. det var nogle store Herrer det lod slagte, S. M. D. B.